

Mopete. Un exercițiu de admirație

Prin primăvara lui '97, l-am oprit în timp ce cobora scările Facultății de Litere din Sibiu. A acceptat să se uite peste poemele mele și am stabilit să-l sun a doua zi. Îmi pusesem, firește, speranțe abstruse în verdictul lui, care a sunat liniștit și ferm: „Domnule, îmi pare rău, poemele dumneavoastră nu sunt bune.“ I-am mulțumit și am închis – eram convins că se înșală. Nu se înșela, erau într-adevăr proaste.

Prin toamnă, l-am invitat pe Mircea Ivănescu la cenaclul nostru studentesc. Făcusem o asociație, ICAR, și desfășuram prin ea tot soiul de activități, cum ar fi, de pildă, un concurs național de eseuri privitoare la opera lui Cioran; din juriu făceau parte Matei Călinescu, Irina Mavrodin și Mircea Ivănescu. Printre activitățile ICAR-ului se regăsea și acest cenaclu studentesc, la care invitam, din când în când, și scriitori consacrați; Mircea Ivănescu a participat de două ori. Prima dată când a venit în toamna lui '97, i-am dat alt caiet mângălit cu texte noi-nouțe. M-a privit curios. „Nu tot dumneavoastră mi-ați dat poeme?“ Am făcut pe niznaiul, mă temeam c-o să refuze să le citească și pe acestea.

Când am vorbit din nou la telefon, s-a arătat interesat. Am stabilit o întâlnire la Biblioteca Franceză, care pe vremea aceea se afla în parcul Astra, unde astăzi e librăria-cafenea *Erasmus*. Mi-a făcut un fel de fișă tipologică, m-a întrebat în ce limbi citesc, despre ce poet român aș vrea să scriu un eseu (i-am spus că despre Emil Botta – erau, ah, vremurile în care juram pe barochiștii fanțaști și histrioni...), iar la final a condiționat eventualele noastre întâlniri ulterioare de un eseu pe care trebuia să-l scriu pornind de la o comparație între două pasaje

indicate de el din memorie (era practic primul meu contact cu fabuloasa, funesiana, buchmendeliana memorie ivănesciană), unul din *Știința voioasă* și altul din *Patul lui Procust*. Norocul a făcut ca, la întâlnirea proximă, să aprecieze eseu pe care s-a oferit să-l publice în revista sibiană *Saeculum*, însă am refuzat. Ne-am mai întâlnit de câteva ori la Biblioteca Franceză; primeam de fiecare dată o temă (un eseu despre memorie, altul despre minciună, altul despre prietenie; apoi întâlnirile s-au mutat la el acasă, și temele au încetat.

Ajunsesem să merg la el acasă aproape zilnic, petreceam ore întregi, uneori de dimineața până seara, între pereții de cărți ai camerei; nu vorbeam programatic despre literatură, în sensul că nu mi se transmiteau *expressis verbis* propozițiile vreunei doctrine. Se poate să fi avut la început impresia că urma să intru în vreun scenariu de inițiere aproape ritualică întru literatură; de fapt, având în vedere cât de cu capul în nori era tânărul acela de 19 ani, e improbabil să nu fi nutrit o asemenea iluzie. Însă ea s-a risipit repede, pentru că Mircea Ivănescu nu vorbea despre literatură ca despre un sacrament, ci ca despre viață – adică firesc, fără emfază, fără inflamații retorice.

Așa încât ceea ce putea să pară că va fi ucenicie a ajuns repede să semene mai degrabă cu o prietenie îndrăgostită; nimic nu mi se părea mai magnetic decât orele din casa de pe strada Vasile Aaron, cu sutele lor de minute doldora de literatură făcută viață și viceversa. Găseam totul captivant la poetul acesta minunat care făcea atât de abil pe *everyman*-ul; nu mai văzusem nicicând, și n-aveam să mai văd nici de atunci încolo, un om de o simplitate atât de complicată. Consideram aproape miraculos faptul că putea să pară atât de natural și de firesc, câtă vreme era alcătuit din cele mai improbabile și, în fapt, nefirești combinații de contrarii: ochii de o blândețe neverosimilă, și de o tristețe peste care lentilele groase turnau o lumină consolatoare (așezat în fotoliu, vorbea deseori cu capul lăsat pe spate, privind direct în lumina

lustrei), erau contrapunctați de un râs cu complicate și mordante subtonalități ale ironiei, de care făcea uz cu dexteritatea unui Rubinstein al maliției; acuzând mereu amnezii, își aducea aminte de fapt de totul și contrariul lui, fiind, așa cum am spus deja, un avatar român al lui *Funes el memorioso*; refuzând cu obstinație de anarhist orice fel de program, dovedea până la urmă o coerență programatică în toate, mai exact acel tip de coerență care în viață se numește încăpățănare, iar în scris consecvență; aparent timid, era capabil de nebănuite fermități, după cum, deși aparent fragil, camufla o forță vitală redutabilă; vorbind, în fine, cât se poate de personal și de inconfundabil, nu vorbea totuși aproape niciodată în nume personal, nu vorbea, adică, despre el.

Această din urmă trăsătură, discreția disimulată după bogate falduri verbale, mi s-a părut peste câțiva ani suficient de definitorie pentru poezia lui încât să pot încheia în jurul ei o teză de doctorat. Spuneam acolo că, dincolo de sensul ei social, discreția are, înțeleasă ca tehnică poetică, alte câteva sensuri: autodefinire prin cufundarea în indefinit, exprimare prin continua reprimare, ocultare revelatorie a biografiei prin bibliografie, conștiință saturniană a perpetuei evanescențe. Odată cu poezia lui Mircea Ivănescu, toate aceste sensuri ale unei discreții totale („absolute“, cum i-am spus până la urmă) devin conaturate, participă, adică, în egală măsură, la natura poemului ivănescian.

Pe atunci nu știam încă amănuntul că această programatică abținere de la orice remarcă personală, pe care eu o justificam folosindu-mă de surse bibliografice, variind de la studiile despre melancolie ale lui Klibansky, Panofsky și Saxl până la propozițiile despre natura adevărului ale lui Camus, că această reținere de la articularea remarcilor personale vine, deci, din... *Alice în Țara Minunilor*; o spune Mircea Ivănescu însuși, în interviul pe care i l-am luat pentru acest volum, atribuind-o lui Tweedledum ori Tweedledee. Eu am găsit-o rostită de Alice însăși în capitolul al VII-lea: *You should learn*

*not to make personal remarks, Alice said with some severity; it's very rude.*¹

Căutând apoi urme intertextuale ale propoziției, am descoperit câteva, dintre care cea mai notabilă mi se pare următoarea, extrasă din amplul poem numit *15 imagini pentru prietenul meu alexandru leluțiu*, în speță din ultima lui parte, *15. despre brașov*²:

ce straniu – iată, vorbind despre asta – povestind
despre plecarea lui în orașul de munte, despre șederea mea
în orașul – același – de munte – și întrebându-mă de ce vorbesc
despre lucruri – întâmplări – despre care s-ar fi cuvenit să fi învățat
că nu se fac remarci.

Recitind aceste versuri dintr-un volum târziu, mi-au venit în minte altele, din volumul de debut – anume acel pasaj final din *poezia e altceva?* (din *versuri*, 1968) în care, uimit de axioma după care „nu trebuie să povestești în poezie – am citit un sfat către un tânăr poet“, (care constituie chiar *incipit*-ul poemului), se întreabă în final: „și ea – adevărata ei ființă atunci?“. Rezumând, dilema s-ar construi cam așa: în poezie nu trebuie să povestești, pentru că o falsifici, dar dacă nu povestești, adevărul personal al poeziei nu se constituie.

Prin urmare, poetul nu trebuie să facă remarci personale, pentru că e „very rude“, dar nu poate să nu le facă, dacă nu vrea să atenteze la veritatea propriei poezii. Orice soluție ar căuta, din momentul în care scrie, el se situează în fals; dacă nu scrie, nu e poet, iar dacă scrie, modifică inevitabil datele, așa cum spune fățiș în alt poem amplu târziu, „ce să-i spunem denisei și să

¹ „Ar trebui să înveți că nu se cuvine să faci remarci cu caracter personal, e foarte necuviincios, i-a ripostat Alice cu severitate“ (Lewis Carroll, *Alice în Țara Minunilor. Alice în țara din Oglindă*, trad. de Antoaneta Ralian).

² Mircea Ivănescu, *alte poeme nouă*, Ed. Cartea Românească, București, 1986.

nu-i spunem poetului și prietenului ei drăgănoiu“, un poem în 29 de părți¹, mai exact la începutul unuia dintre textele finale, 27. *literatura nu e transcriere*: „firește, literatura se face modificând datele.“ Pentru Mircea Ivănescu, poezia e despre sine, dar se face *malgré soi*, e despre inimă și intermitențele ei, dar se face *contre coeur*.

Cu adevărat mirabil e că această conștiință a situației în fals declanșează cu adevărat mecanismul poetic. O fi scrisul un eșec, dar e unul euforic. În corespondența lui cu Gershom Scholem (*Théologie et utopie. Correspondance 1932-1940*), într-o scrisoare din iunie 1938, Walter Benjamin nota următoarea observație despre Kafka: *Une fois qu'il fut assuré de l'échec final, tout lui réussit en chemin comme dans un rêve. Rien ne donne plus à réfléchir que l'ardeur avec laquelle Kafka souligna son échec*. Nu altfel stau lucrurile în cazul lui Mircea Ivănescu, congenialul traducător al jurnalelor și corespondenței lui Kafka: odată ce e sigur că nu poate să scrie, scrie. Și nimic nu dă mai mult de reflectat decât ardoarea cu care-și subliniază eșecul.

A fost una dintre marile șanse ale vieții mele ca autorul lui Mopete (de fapt, Mopete însuși) să mă accepte în preajma lui, aproape zi de zi, din 1997 până prin 2005; nu numai pentru că am ajuns aproape de un poet atât de puternic, ci și pentru că (sau poate mai ales pentru că) am fost aproape de un om atât de bun. După cum am putut constata, Mopete fusese meta-noizat de propria poezie. A fost primul exemplu care mi-a demonstrat *sur le vif* că poezia e individuație, că nu numai omul face poezia, ci și poezia face omul. Dincolo de binele și de răul chițibușurilor privind existența literaturii ori natura și funcția poeziei, aceasta a fost pentru mine marea lecție deprinsă de la Mopete: axioma după care poezia e individuație. Neenunțată ca atare de el, dar susținută exemplar minut de

¹ Mircea Ivănescu, *poeme vechi, nouă*, Ed. Cartea Românească, București, 1989.

minut și secundă de secundă prin modul lui inimitabil de a se lăsa metanoizat de literatură.

Într-un anumit pasaj, Andrei Pleșu pune la îndoială poeții care prea arată a poeți, pictorii care prea arată a pictori ș.a.m.d. Fraza îmi recheamă în memorie trenciul cenușiu al lui Mircea Ivănescu, Poetul care nu numai că nu-și cultiva aparența poetică, dar își nega statornic, atât în poezie, cât mai ales în conversația privată, însăși esența de poet. E greu să găsești un poet mai *uman* decât Mircea Ivănescu – eu până acum n-am găsit –, și, în același timp, mai difident față de propria calitate umană și poetică, deopotrivă. Bacovia vorbește, într-un vers memorabil, ca toate ale lui, despre „omul făcut concret“; ei bine, Mircea Ivănescu era *poetul făcut discret*. Nu era ușor de recunoscut poetul puternic din spatele omului blând, înfășurat în trenchi ca într-o mantie de la care ar aștepta să-l facă invizibil, așa cum nu erau ușor de recunoscut zeii care, cine știe din ce spirit ludic ori polemic, luau chip de oameni obișnuiți în epopeile grecești. Însă, după ceasuri întregi de citit și vorbit despre poezie, era dificil să ignori, difuză în jurul aceluiași om blând și discret, aura poetică emanată de punctele neverosimil de strălucitoare din spatele dioptriilor, dincolo de care ființa lui se afla contrasă integral. Odată constatată epifania, îți era imposibil după aceea să uiți vreo secundă că omul acesta obișnuit era un poet atât de neobișnuit, iar biograficul lui subîntindea continente uriașe de bibliografic. Înțelegeai că între faptele de viață și faptele de literatură nu există nici o diferență de substanță, încât, dacă textele sunt toate intertexte, atunci, complicând terminologia cărtăresciană, existențele sunt toate intertextențe. Prin urmare, toată marea literatură tradusă de Mircea Ivănescu nu e de trecut la pasivul propriei sale literaturi; miile de pagini din Joyce, Faulkner, Broch, Musil, sutele de pagini de „discurs mixt“ ale lui Nietzsche, jurnalul și corespondența lui Kafka, antologia de poezie americană, atât de influentă încă după mai bine de douăzeci de ani – toată biblioteca aceasta fundamentală e într-un mutual raport de intertextență atât cu viața, cât și cu

poezia mopetiană. Dacă textele lui alcătuiesc un unic și imens poem, așa cum s-a spus, atunci traducerea sunt echivalentul la scară al celor cincizeci de note de subsol ale *Waste Land*-ului.

În consecință, fără să vrea, împotriva lui însuși, Mircea Ivănescu era unul dintre cei mai seducători maeștri. În plus, între toți oamenii pe care i-am cunoscut, el era, poate, singurul cu geniul dialogului. Nu în sensul orălității abundente, spectaculare, carnavalescă (deși i-a fost dăruită și aceasta aceluiași om care știa tot atât de exemplar și să tacă), ci în acela al unei maieutici socratice lipsite de cea mai vagă urmă de ostentație. Există vorbitori care reușesc să demonstreze un geniu al eului propriu; dar ei nu sunt încă ajunși la dialog, dacă le lipsește geniul tu-ului. Pe acesta, Mircea Ivănescu îl avea; cu el, puteai simți concret nu numai cum tăcerile lui vorbesc, dar cum chiar și tăcerea ta vorbește. Cum înveți din nou să vorbești, cum înveți iar limba română. Și, odată cu ea, poezia.

Poezia lui Mircea Ivănescu (*y compris* existența lui, nu-i cazul să explic de ce) are, pe lângă valoarea ei literară de primă importanță, și valoarea unei mari lecții. Una rarisimă, pe care Spiritul unei literaturi nu se înduplecă s-o acorde decât de câteva ori în toată istoria culturii respective. La noi, prima lecție de acest fel a fost reprezentată de poezia și existența lui Eminescu, întâiul scriitor care a revoluționat un limbaj poetic și a întruchipat un simbol moral, deopotrivă. Nu altfel stau lucrurile și în cazul lui Mircea Ivănescu: pe lângă revoluția limbajului poetic contemporan, într-un sens așa-zis tehnic, el exemplifică, prin viața de zi cu zi și ceas cu ceas, sensul meta-noic, moral, al poeziei. A fost întâiul nostru poet care a umanizat programatic poezia, refuzând limbajul august și revelat și căutând aparența lui cotidiană și „nepoetică“. A aplicat însă acest postulat privind natura coextensivă a poeziei și existenței până la ultimele consecințe – care prevăd că adevărul existenței verifică, minut de minut, adevărul poeziei. Într-o astfel de accepțiune, separația între eul biografic și eul artistic nu mai ține; omul care trăiește e totuna cu omul care scrie, iar erorile

vieții sunt în egală măsură erori ale poeziei. (Fericii moderni care puteau fi oricum în viață, câtă vreme treceau totul pe curat pe hârtie...) Nu găsesc pentru teribila bunătate a lui Mircea Ivănescu, omul cel mai bun pe care l-am cunoscut, altă explicație decât aceasta: era într-atât de bun, pe cât era poezia lui de bună. În cazul lui, nu numai omul făcea poezia, ci și poezia îl făcea pe om. În asemenea măsură, încât, dacă poezia lui e ilustrativă pentru un anumit ideal de umanitate, atunci și omul e ilustrativ pentru ideea corespondentă de poezie. Într-un dicționar ideal, la intrarea „poezie“ ar putea figura oricând numele lui Mircea Ivănescu – nu spre cinstea lui, ci spre a noastră. Fapt pentru care nu-i vom putea fi vreodată îndeajuns de recunoscători, după cum eu, în viața aceasta, nu i-am fost.